

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

✱ ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ, 10 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1911 ✱

ΑΡΙΘΜΟΣ 431

Ένας λαός ύψώνεται άμα δειξή πώς δέ φο-
βάται την αλήθεια.—ΨΥΧΑΡΗΣ

ΧΑΡΕΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΑΛΚΑΙΟΣ. Mater dolorosa.
 ΜΑΡΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ. Παροιμίες της 'Ανατολής (του 'Ιν-
 του φιλόσοφου Ραμά κρίσνα).
 ΜΑΞΙΜΟΣ ΔΩΡΟΣ. Έαρινό.
 Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Πατινίδα—Πατραγαθία.
 ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ. Χαρές.
 ΤΙ ΑΕΝΕ ΟΙ ΞΕΝΟΙ 'Από τον «Τάξις» της Λόντρας.
 ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Το νέο βιβλίο της κυρίας Δέλτα.
 Σ. ΣΚΙΠΗΣ. Άνοιχτό γράμμα.
 ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Ο Καντηλιανάφτης τουρανοῦ.
 » Γνωμικά από την «'Απολογία.»
 » Μιά νύχτα του Ζουφρούα στην 'Αθήνα.
 ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ—
 ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Όραίο βιβλίο κι άγαπημένο!
Σε τέτοιας συντροφιάς πλημύρα
ποιά τάχα σ' έχει ρήξει μοίρα
κίτρινο σκόρπιο πεταμένο.

Μ' άγάπη, με λατρεία σε πήρα,
ώραίο βιβλίο κι άγαπημένο,
και τώρα να σε εύτυχισμένο
στο μάλαμι και στην πορφύρα.

Ευγενικές χαρές κι ώραιες!
Μ' όμοια χαρά καιμούς, ιδέες,
την ήδονη και την οδύνη.

τις σκέψεις, πλάνα πεταλούδια,
παίρνει κανείς και σφιγχοκλείνει
μες σε χρυσά, ακριβά τραγούδια.

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

MATER DOLOROSA

Μάννα γλυκεύι, ώ Μαριάμ, θλιμένη
μάννα, δέν κλαις, στεγνά προς τάνω ύψόνεις
τά μάτια και με πόνο τά καρφώνεις
ζει ποί ή χιρά σου στέκει σταυρωμένη

και μαρτυράει και σβηέται όίμέ, σπαίρνει
τάχειλι σου κι άθώρητα μαζώνεις
τά δάκρυα της ψυχής σου και τά δόνεις
δώρο στερνό στο σιλίγγιο σου. Γλυκαίνει

ή θλίψη σου ή βουβή την κάθε θλίψη
που εύγενικά νά κρύβεται γνωρίζει
κ' έρχεται μπρός σ' ένα σταυρό να σκίψει

κάθε ψυχή που ό,τι είχε άγαπημένο
—πόθο ή όνειρο ή άγάπη—τό αντίκρύζει
στο Γολγοθά του πάνου σταυρωμένο.

Λευκάδα

ΑΛΚΑΙΟΣ

ΕΑΡΙΝΟ

Στον ίσσιο της κληματαριῆς του πρόσχαρου σπιτιού σου,
Κόρη, το κέντημα ξεγνάς μέσ' στ' άνεργα χροάκια
Και σε ταξίδια άτέλειωτα τον προβοδῆς το νοῦ σου
Με τά ποινιά, με τά τρελλά του Μάη χειλιονάκια.

Κ' έρχονται και ξανάρχονται καλώντας την καρδιά σου,
Με το φαιδρό παιχνιδισμα της αῆρας μέσ' στη γλώη,
Γλυκά μελλούμενα, παλιά χρυσόνερα δικά σου
Καθώς τριγύρω στη μηλιά ξανθό μελισσολόι....

ΜΑΞΙΜΟΣ ΔΩΡΟΣ

ΓΝΩΜΙΚΑ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

(Άπό την «'Απολογία»)

Μιά φορά κ' έναν καιρό, νομίζανε πώς να γρά-
ψης δημοτική, θα πη να χυδαιολογῆς—άν και πά-
λε ξεχνούνε πώς στο χυδαιολόγημα, δε λέω μόνο
για τις βρισιές, μα και για όλο το ύφος της το ά-
τεχνος, το ξένο και το άνίδεο, μᾶς άφησε χίλια και
χιλία μιλια πίσω ή καθαρέβουσα.

*

Ψρωτούνε σοβαρά και περήφανα πώς θα μπορέ-
σουμε τάχα ποτέ μας να πούμε στη δημοτική ως
και την πιό άπλη φράση, που νάχη μέσα της κά-
ποιο νόημα φιλοσοφικό· λ. χ. «τό μόνον άτομον τό
όποσον ύπάρχει, τό όποσον βλέπομεν, είναι τό άτο-
μον τό κοινωνικόν». Άλλο τίποτα. Τό λες έφκολα
και ξάστερα· «τό μόνο άτομο που ύπάρχει, τό μόνο
που βλέπομε, είναι τό άτομο τό κοινωνικό». Τέ
διαβάζουνε με τά μάτια τους και πειδιή δέν είναι
καθαρέβουσα, δέν είναι κ' έλληνική.

*

Καταστρέφεται τό έθνος μοναχό του, τό έθνος
είναι ό προδότης, άφου γράφει δε γράφει την ξένη
λέξη, τη λέει, και τουτο άρκει για να είναι γλώσ-
σα. Έμεις δε φταίμε άν τό φανταστήκανε του λό-
γου τους πώς ή άθρώπινη λαλιά ζη μέσα στα βιβλία

κι έχι απάνω στα χείλια τών ανθρώπων. Ένα κι άφτο από κείνα πού ή πρόληψη δέν μπορεί νά τά καταλάβη.

*

Τού κάκου! Τήν πρόληψη μας άφτη για τίς ξένες λέξεις, πρόληψη πού μάς κόλλησε στα φύλλα του μυαλού, πρέπει μιά για πάντα, με θέληση, με άπόφαση, με δύναμη, νά τήν ξεφορτωθούμε, πρέπει νά τήν πετάξουμε στο γιαλό, αν έχουμε δηλαδή τήν ιδέα, και χρωστούμε νά τήν έχουμε, πώς ή Έλλάδα είναι τόπος πού θα ζήση, έθνος πού θα καλλιεργηθή. Πολιτισμός και ξένες λέξεις σπάνια ξεχωρίζονται.

*

Νά διώχνουμε τίς ξένες λέξεις, διώχνουμε πλούτο. Δέν ξέρουμε καλά καλά τί διώχνουμε. Κάποιος μου έλεγε μιά μέρα σ' ένα χωριό της Χιός πώς ή «γυναίκα» είτανε ξένη λέξη! Τους παραγομίσανε τό μυαλό με τό φόβο του ξενισμού και ξένα βλέπουνε άκόμη και κεί πού δέν είναι.

*

Ο Έρωμίδς χιτίζει στον άέρα πύργους πού δέν έχουνε μήτε του δνιρου τήν όμορφιά, έπειδή δέν είναι κούφιοι λαφρόψιλοι πύργοι, παρά φουσκωμένο μ' έλο τό πάχος της ψευτιάς, πού μιά μέρα θα πέσουνε νά του πλακώσουνε τό κεφάλι.

*

Τώρα μόλις άρχισε νά γράφεται ή γλώσσα μας κανονικά, και πειδή δέ συνηθίσαμε νά τή βλέπουμε τυπωμένη, κατηγορούμε τή δημοτική για πράματα πού στις άλλες γλώσσες ούτε τά παρατηρούμε.

*

Μου φαίνεται πάντα έμένα πώς δέν υπάρχει ύπάρχει στη θέση μου μιά ιδέα, και τήν ιδέα θα μπορούσε νά τή φορέση κάθε άλλος, γιατί μιάζει σα ρούχο, ή πλούσιο ή φτωχό, πού τό φορούνε με τήν άράδα τάσημαντά μας, τά τιποτένια τά κορμιά. Νόμος ιστορικός. Η διάνοια ή ανθρώπινη θάχη πιστέσω μέσα της τή δύναμη νάνακαλύψη ένα κάποιο ποσό αλήθειες. Μιά σπίθα της διάνοιας άφτης, πού, είναι χτήμα, όχι του άτομου, παρά του ανθρώπου άρπάζω σήμερα έγώ, άρπάζεις άθριο έσύ. Μά κα νά μήν είμεστα, έσύ και γώ, θα βρισκότανε ή αλήθεια, έπειδή έπρεπε νά βρεθή.

*

Τή δημοτική τή γράφανε άλλοι πολλοί πριν από μένα τήν έγραψε κι ο Σπανέας κι ο Πρόδρομος στον έντέκατο δωδέκατο αιώνα τή γράφανε κατόπι στα χρόνια τά δικά μας Έλληνες περίφημοι και ξακουστοί, ένας Βηλαράς, ένας Σολωμός, ένας Βαλαωρίτης, πού με σέβας, με αγάπη, με λα-

τρεία, με καρδιοχτύπια, πάντα έπσα μπροστά τους γονατιστά, νά τους προσκυνήσω. Έλπίζω νά μη μου τάρνηθη ποτέ τους κανένας, πώς άντίς τίχα νά γυρέσω κάπως νά σκεπάσω τά όνόματα έκεινώνε πού πρωταγωνιστήκανε για τήν ιδέα τήν άθάνατη, δέν έκρυφα τό τί τους χρωστούμε, τό τί ο ίδιος τους χρωστώ και πώς δέ δόξασα, με ταπεινώση και με χαρά τό μεγάλο κατόρθωμά τους.

*

Τή δημοτική λοιπόν, πριν από μένα, τή μετաχειριστήκανε κι άλλοι: έγώ τήν έκαμα γλώσσα. Πήγα, ξεσκάλισα ήσυχα και μεθοδικά, τους νόμους της, τό λεχτικό της, τό πνέμα της, τή γραμματική της, ξεχώρισα τά ντόπια και τά κοινά, για νά φανή γλώσσα τή λύτρωση μ' ένα λόγο, από κάθε σκλαβιά τήν έστησα στη μέση της Έλλάδας ανεξάρτητη, με ύπαρξη δική της, με δικό της είναι. Είμαι κουφός στις φωνές, στις βρισιές και στο μίσος τήν κακή θέληση δέν τή βλέπω. Φανατισμός ή όπως κι αν πούνε ύπάρχει ένας άγιος φανατισμός πού είναι ο φανατισμός της αλήθειας.

*

Το άτομο δέ βρίσκει μοναχό του τίποτα στον κόσμο. Οί πιό τρανοί παναστάτες, οί πιό ξεσπαθωμένοι, καθώς κρίνονται: από τον έγχο, άπαντούνε τήν πανάσταση ριζωμένη στα σπλάχνα τά ίδια της κοινωνίας πού πολεμούνε. Τή γλώσσα μας τή μιλούσε ο καθένας ως και στον καιρό άκόμα πού δέν τήν παραδεχότανε με κανέναν τρόπο. Νά τή προζύμι, νά κ' ή πανάσταση.

*

Στήν Έλλάδα όπου ιδέες δέν ύπάρχουνε, παρά κόμματα, δηλαδή πρόσωπα, είναι αδύνατο στην Έλλάδα νά μήν μπουνε τά προσωπικά και στο ζήτημα τό γλωσσικό. Έτσι βγήκε στη μέση τό άτομό μου: έτσι βγήκανε κ' οί λέξεις **ψυχαριστής, ψυχαρισμός, ψυχαρίζω**, πού βίβαια έγώ δέ φταίω για δάφτες. Κόμματα δέ γύρεθα γύρεθα ένωση έθνική. Θα τήν άποχτήσουμε μιά μέρα, κ' οί λέξεις αυτές θα ξεχαστούνε.

*

Προσπάθησα νά καταλάβω γιατί κάποιος συνήθιζε και μάλιστα δέν ήθελε νά παραιτήση μιά παλιωμένη όρθογραφία πού κανέναν από μάς σήμερα δέν τή βάζει: τή βάζει ο Χριστιανός, όπως έμαθα, ίσια ίσια γιατί δέν τό καταδέχεται, λέει, νά περάση άξαφνα για **ψυχαριστής**. Όρθο ή όχι, δέφτερος λόγος. Τραβά, λέει, δρόμο δικό του, κι άς πά νά τραβά τό έθνος ο τι δρόμους λάχη.

*

Το ζήτημα τό γλωσσικό οί δασκάλοι δέν μπο-

ρεί να τὸ βλάψουν· θὰ τὸ βλάψουν περισσότερο οἱ φίλοι. Ὁ δάσκαλος πῶς νὰ πολεμήσῃ; Μὲ τί ὄπλα; Σκουριασμένα τὰ δικά του. Μὰ οἱ φίλοι ἀνάγκη δὲν ἔχουνε τὰ ὄπλα· φτάνει νὰ τοὺς λείπη ἔνωση, καὶ πάει πέρα γιὰ πέρα ὁ ἀγῶνας. Ἄχ! ἀλήθεια ποὺ ἂν ἀπὸ σήμερις ἡ Ἑλλάδα ἤξερε τί θὰ πῆ ἐνέργεια καὶ συνέργεια μαζί, θάτανε ἀμέσως κράτος μεγάλο.

*

Μὰ ποὺ εἶδαμε τάξῃ στὴν Ἑλλάδα; Εἶδαμε στὰ οἰκονομικά; Εἶδαμε στὴν κυβέρνησιν; Στὶς ἐκλογὰς εἶδαμε; Στὰ ὑπουργεῖα; Ἦ στὸν πόλεμο; Ἦ στὸ δημόσιο βίον; Πουθενά. Πῶς θέλετε νὰ δοῦμε τάξῃ στὴ γλώσσα, δηλαδὴ γραμματικὴ πῶς θέλετε νάχουμε; Ἀγραμμάτιστος εἶναι ὁ νοῦς, ἡ ψυχὴ ἀκανόνιστη ἀκόμη. Γιὰ νὰ γείνη γραμματικὴ, πρέπει κάπως νὰ μὴν εἶναι ἡ Ἑλλάδα ἐκεῖνο ποὺ τὴ βλέπουμε σήμερα. Μὰς χρειάζεται καινούρια, ξαναγεννημένη Ἑλλάδα, ξαναζωτανεμένη.

ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΔΕΛΤΑ

Στὸ βιβλίον ποὺ ζοῦν οἱ Μοιρολάτρες ὅλα εἶναι σὰ συντρίμματα καὶ σὰν ἀποκαΐδια. Ἀπὸ τὰ παλάτια τοῦ Ἰσα μὲ τις ταβέρνες του. Ἀπὸ τὰ μυαλὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἰσα μὲ τὰ κούτσουρα τῶν περιβολίων του. Παντοῦ

Ἀγριοπρίναρα, παλιούρια, βάτοι....

Ἐμπρὸς τρισκότειδο καὶ πίσω ἐχθροί,

καθὼς μᾶς λέει ὁ ποιητὴς· ὅμως ὁ πεζογράφος συγγραφέας τῆς ἱστορίας δεῖχνει, χαρακτηριστικώτερα, μὲ τὴ ζωγραφιὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ποὺ ἀπλώνεται στὸν τόπο τοῦτο, τὴν κατάστασιν, τὴν κατάνια τοῦ κόσμου τοῦ ἡθικοῦ. «Παντοῦ ἐρημιά· πεδιάδες ἀπέραντες, γυμνές, ἀκαλλιέργητες, ἀπλώνονταν ὡς τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου, καὶ μονάχα μερικὲς ἐρειπωμέναι πέτρες μαρτυροῦσαν ἀκόμα τὰ μέρη ὅπου ἄλλοτε ἔστεκαν, ὑπερήφανα καὶ ἀπειλητικά, τὰ φοβερά κάστρα τοῦ Συνετοῦ Α'. Ποῦ καὶ ποῦ κανένα γκρεμισμένο παλιόσπιτο ξεχώριζε στὴ μονοτονία τῆς ἐρημῆς πεδιάδας· τὰ ἀγριοχόρτα καὶ οἱ πέτρες σκέπαζαν τοὺς λόφους, οἱ δρόμοι παρατημένοι, χάνονταν κάτω ἀπὸ τὰ γκάθια ποὺ ἐλεύθερα ἀπλωναν τὰ πυκνά τους κλωνάρια.

«Καὶ σφυρίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες καὶ τοὺς βράχους, ὁ ἀνεμος μοιρολογοῦσε τὸ ρήμαγμα τοῦ τόπου.

(*) «Π. Σ. Δέλτα. Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα. Τυπογραφεῖο Π. Σ. Βελώνη. Λοῦδιον. Εἰκονογραφίαι Δ. Κωνσταντινίδου. (Οἱ εἰκόνες τοῦ ἔργου ἀξιόλογες, παρακολουθοῦντες μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν σὴν πρωταίρικὴ καὶ πρωτόπειρη χάρι, τοὺς τὸ χαραχτήρα ἐνὸς παραμυθιοῦ γιὰ τὰ παιδιά).

«Μόνο τὰ πυκνὰ δάση ἔμεναν στὴ θέσιν τους, ξεχασμένα καὶ ἀδούλευτα, κρύβοντας κάτω ἀπὸ τὸ φουντωμένο τους φύλλωμα ὀλόκληρο κόσμο πεταλοῦδες, μαμούνια καὶ μέλισσες, ποὺ χαίρονταν ἀνενόχλητα τὰ μυρωδάτα ἀγριολούλουδα. Πλήθος ἀγριοφραουλιῆς ἀνθίζαν καὶ καρποφοροῦσαν ἀδελφικά μὲ τις βατομουριές, καὶ οἱ καρποὶ τοὺς σάπιζαν κ' ἐπεφταν στὸ χῶμα ἀχρηστοί.

«Τὰ μονοπάτια ποὺ περνοῦσαν ἄλλοτε ἀνάμεσα στὰ δέντρα, εἶχαν σδύσει καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶχε νὰ τὰ πατήσῃ ἀνθρώπινο πόδι, καὶ τὰ δέντρα καὶ χαμόδεντρα τόσο εἶχαν ξεχάσει τὴν ἀνθρώπινη μορφή ποὺ ὅλα ταράχθηκαν, καὶ τρόμαξαν, καὶ ἀνατρίχιασαν, καὶ σείστηκαν, καὶ μουρμούρισαν ἀναμεταξύ τους φοβισμένα, ὅταν μιὰ μέρα εἶδαν ἓνα νέο ἀγέρι, μὲ βαθιὰ, ὄνειροφορτωμένα καστανὰ μάτια, ποὺ περπατοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ φυλλωμά τους, σταματώντας σὲ κάθε βῆμα γιὰ νὰ κυτᾶξει τότε ἓνα λουλούδι, τότε ἓνα ζωῦφι, μὲ θαυμασμό κ' ἐκπληξῆ, σὰ νὰ τὰ ἔδλεπε πρώτη φορά!»

Ἀκόλαστο, ἀναρχικὸ τὸ βλαστομάνημα στὴ φύσιν ἐκεῖνη μαρτυροῦσε γιὰ τὸ ρήμασμα τῆς Πολιτείας. Ὅλα ρεῖανε στὸν τόπο· τίποτα δὲν ἔμενε ὀρθὸ ἀπὸ τὸ παλάτι Ἰσα μὲ τὴν ταβέρνα, γκρεμισματα καὶ μαράζια. Παραλυμένοι καὶ παράλυτοι. Ἀνθρωπάκηδες ἢ παλιανθρώποι. Γέλια καὶ μπαίγνια. Χωρὶς ἐνέργεια καὶ χωρὶς χαραχτήρα. Ἀπὸ καιρὸ πεθαμμένος ὁ βασιλεὺς τῶν Μοιρολάτρων, ὁ Συνετός. Τώρα στὸ θρόνον ὁ Ἀστόχαστος. Ἡ γυναικία του, Παλάθω. Βασιλοπούλες, ἡ Πικρόχορη, ἡ Ζήλιω. Λαγόκαρδος καὶ Πανούργακος, οἱ δυνατοί, τοῦ θρόνου οἱ στηριχτές. Τῶν ἐθνῶν περίγελο. Παρατημένη ἡ χώρα στὴν τύχη της. Ὁ στρατὸς του, ἓνας κουτσὸς μέσα σ' ἓνα παλιοκάλυδο. Ὁ στόλος του, ἓνας κουλὸς κυβερνήτης σὲ μιὰ σαπιόδαρκα. Ἀπὸ τὰ παλάτια Ἰσα μὲ τὰ φτωχόσπιτα, γύμνια, ἀκαταστασία, τεμπελιά, γκρίνια, ψωροπερηφάνια, ξιππασιά. Τὰ χωράφια χέρσα παρατημένα, τὰργαστήρια σὰ φαλιδεμένα, οἱ ταβέρνες μονάχα ἀχολογοῦσαν ἀπὸ τραγούδια μεθυσμένων καὶ ἀπὸ κοιμισμένων ροχαλητά. Μὰ μέσα στὸν καταραμένο τόπο ζῆ «τὸ νέο τὸ ἀγέρι μὲ τὰ βαθιὰ τὰ ὄνειροφορτωμένα μάτια», τὸ Βασιλόπουλο, τὸ ἀγγόνι τοῦ Συνετοῦ. Ἀγάλια ἀγάλια μέσα του ξυπνᾷ ἡ συνείδησις τοῦ ξεπεσμοῦ ποὺ δὲν ξαναγίνεται. Ξυπνᾷ καὶ παραδέρνει καὶ θέλει καὶ ἀγωνίζεται. Κ' ἐπειδὴ μέσα σ' ἓναν τόπο, μέσα σ' ἓνα καιρὸ καὶ τὸ ἐξαιρετικώτερο φαινόμενο ποτὲ δὲν εἶναι ὅλως διόλου ἀπομονωμένο, σὰν οὐρανοκαταΐδατο, μὰ τὸ ζωηρότερο σημάδι μιᾶς κάποιας κίνησης· ποὺ σὰ νὰρχιζῆ νὰ δεῖχεται, γύρο στὸ βασιλόπουλο ἀγάλια ἀγάλια παίρνουνε ζωή,